

Samen tot ontdekkingen komen door leesgesprekken

Tegenwoordig ligt de nadruk op toetsen. Maar daarmee kun je geen volledig beeld krijgen van leesvaardigheid en leesontwikkeling van leerlingen. De leestoetsen zeggen iets over een paar losse stukjes van het lezen van een leerling. In leesgesprekken kunnen die losse stukjes op hun plek vallen en kun je als leerkracht samen met de leerlingen proberen een zo volledig mogelijk beeld van hun lezen te krijgen, om daar vervolgens een passend aanbod op af te stemmen. Leerlingen hebben belangrijke informatie over concepten over onderwijs in hun hoofd en over de inhoud en beleving van het leerproces dat zij doormaken. Het voeren van gesprekken is een belangrijk middel om achter die informatie te komen. Door middel van gesprekken worden leerlingen

Hoe kunnen leerkrachten én leerlingen greep krijgen op lezen en leesontwikkeling? In dit artikel beschrijven we hoe wij daarover samen informatie verzamelen door leesgesprekken te voeren. Deze leesgesprekken kunnen tot verrassende ontdekkingen leiden en ze leveren veel informatie op.

Janke Singelsma & Anita Oosterloo

zich bewust van wat en hoe ze zelf leren en lezen. Ze krijgen daardoor meer regie over hun eigen lezen en over het leesonderwijs.

Soorten leesgesprekken

Leesgesprekken kunnen gevoerd worden met de leerkracht (klassikaal, individueel of in groepjes), maar ook door leerlingen onderling:

- Leesgesprekken door de leerkracht met de hele groep: periodiek kun je een gesprek voeren met de hele klas over het lezen en het leesonderwijs. Je bespreekt bijvoorbeeld met elkaar in hoeverre de leerlingen en ook jijzelf in het leesonderwijs de goede dingen doen. Een gesprek met de klas kan vrij makkelijk even tussendoor worden gevoerd.

Anne weet goed wat ze wél en niet kan

In de groepsmap (groep 8) staat dat Anne een traag leestempo heeft en een goed tekstbegrip. Er staat ook dat ze dyslectisch is. Ik vermoed dat Anne een hekel aan lezen heeft. Tijdens het leesgesprek vertelt Anne echter enthousiast dat ze veel leest, vooral boeken voor oudere lezers. Ze houdt van griezilverhalen. Het lastige aan die boeken is, zo vertelt Anne, dat er veel Engelse namen in staan. De uitspraak ervan vraagt ze aan haar moeder. Even later vertelt ze dat ze schrijver wil worden. Ze

is bezig met haar tweede boek. Het wordt een spannend boek en ze heeft al een paar klasgenoten beloofd dat ze het mogen lezen als het klaar is. De dyslexie van Anne komt even ter sprake, maar het gaat vooral over plezier in lezen en schrijven. Dit gesprek geeft mij een heel ander beeld van Anne. Tijdens de stilleles zie ik dat ze inderdaad een fors boek leest en dat ze er helemaal in verdiept is. Zonder het leesgesprek was het me waarschijnlijk niet opgevallen, ik zie nu hoe bijzonder dit is. Met Anne

heb ik de rest van het schooljaar geregeld gesprekjes tussendoor over het lezen en over haar boek. In verband met haar dyslexie had ik voor de zaakvakteksten en de Cito-toetsen de gesproken versies op cd. Anne vertelde me dat ze toch liever zelf las. Zonder het leesgesprek zou ik meer op het gebruiken van de cd aangedrongen hebben. Nu weet ik dat ik erop kan vertrouwen dat Anne heel goed weet wat ze wél en niet kan.

- Leesgesprekken door de leerkracht met een groepje leerlingen:
leerlingen ontdekken dat het lezen bij andere leerlingen niet automatisch op dezelfde manier gaat als bij henzelf, en dat leerlingen verschillen in leesinteresses en leesaanpakken. De leerlingen kunnen makkelijker op elkaar reageren en intensiever met elkaar praten dan in klassikale gesprekken.
- Leesgesprekken door leerlingen onderling:
leerlingen uit groep 8 voeren bijvoorbeeld leesgesprekken met jongere kinderen.
- Leesgesprekken door de leerkracht met een individuele leerling:
leesgesprekken met individuele leerlingen zijn arbeidsintensief, maar bieden veel informatie. Vaak is dat ook onverwachte informatie. Het is plezierig om eens rustig met een leerling te praten over lezen. De kinderen genieten ervan, ze willen graag vertellen. We werken deze een-op-een gesprekken hieronder verder uit.

Hoe verloopt een een-op-een leesgesprek?

Het gesprek vindt (als dat kan) buiten het lokaal plaats in alle rust. Leerling en leerkracht zitten aan tafel. Er ligt een grote variatie aan boeken en andere teksten, voor verschillende

leeftijden: een prentenboek, een krant, een krant voor kinderen (zoals Kidsweek), een kookboek voor volwassenen, een kinderboek, tijdschriften, zaakvakboeken, informatieve boeken, een poster met een aankondiging, een affiche, verschillende kinderboeken, jeugdboeken, een roman voor volwassenen, poëziebundels. Het zijn dus verschillende soorten teksten, die aansluiten bij de vier leestaken uit het referentiekader taal: informatieve teksten, instructieve teksten, betogende teksten, en verhalen en gedichten. De kinderen moeten niet het gevoel krijgen dat ze getoetst worden. Het gaat erom samen tot ontdekkingen te komen. Een paar algemene tips:

- Laat stiltes vallen: geef de leerling ruimte om na te denken, te bladeren en te vertellen.
- Wees nieuwsgierig en geïnteresseerd; stel vragen als 'Vertel eens', 'Hoe weet je dat?'
- Vermijd waaromvragen. Kinderen hebben dan het gevoel dat ze zich moeten verantwoorden.
- Geef niet de opdracht iets hardop te lezen, tenzij ze dat uit zichzelf willen doen omdat ze er wat over willen zeggen.

Fotografie: Hans Menninga

Welke vragen stel je in een een-op-een leesgesprek?

Eerst stelt de leerkracht algemene vragen: Wat kun jij helemaal lezen? Welke teksten kun jij lezen? Daarna worden specifieke vragen gesteld: Hoe weet je dat? Wat betekent dat? Wanneer/waarvoor zou je deze tekst lezen? Deze vragen sluiten aan bij de niveaumenken uit het referentiekader taal, namelijk 'leestaken' en 'kenmerken van de taakuitvoering'.

De leerkracht vraagt, wijzend naar alle boeken en teksten op tafel: 'Wat kun jij lezen?' Wanneer kinderen bijvoorbeeld even in een boek gaan bladeren geeft dat al informatie over de tekstkenmerken die ze gebruiken (bijvoorbeeld een inhoudsopgave, titels, kopjes, plaatjes, vetgedrukte woorden, een inleiding, de lay-out). De vervolgvragen zijn: 'Hoe weet je dat?' en 'Wat betekent dat?' De eerste vraag geeft kinderen de gelegenheid om onderscheidende tekstkenmerken te benoemen. Bijvoorbeeld: "Ik kan deze tekst nog niet lezen, want er staan helemaal geen plaatjes in en de zinnen

zijn lang." Wanneer een leerling zegt "Ik kan het niet lezen, omdat het een boek voor grote mensen is", dan is de vraag 'Hoe weet je dat?' een manier om door te vragen. De vraag 'Waarom kun je dat zien?' kan ze dan nog verder op een spoor zetten. Deze vraag stimuleert ze om iets over de eigen leesvaardigheid te zeggen in relatie tot de tekstkenmerken, bijvoorbeeld: "Dit kan ik wel lezen, want er staan veel plaatjes bij en de letters zijn groot."

Het tekstonderwerp kan hier ook ter sprake komen, bijvoorbeeld: "Ik kan dit wel lezen, want het gaat over een bekend onderwerp." Of: "Dit kan ik niet lezen, het is meer iets voor grote mensen." Dan vergelijkt de leerling het tekstonderwerp dus met de eigen voorkennis.

Het kan ook blijken dat een leerling moeite heeft met een bepaalde tekstsoort of met een bepaald genre. Dan gaat het dus om het herkennen van verschillende leestaken en die leestaken koppelen aan de eigen leesvaardigheid.

De vraag 'Wat betekent dat?' stimuleert kinderen te verwoorden wat zij onder het kunnen lezen van de tekst

Fotografie: Hans Meminga

Betrokkenheid en een andere gemotiveerde leeshouding

Rafael (groep 8) is van Armeense afkomst. Armeens is thuis de omgangstaal. Uit de toetsgegevens komt naar voren dat Rafaels leestempo en begrip goed zijn. De woordenschat is onvoldoende. Rafael vertelt dat hij niet echt van lezen houdt, behalve als het over voetbal of een andere sport gaat. Bij het doorbladeren van de krant begint hij te lachen als hij een artikel over SC-Heerenveen vindt. “Zulke stukjes lees ik graag”, zegt hij. Ik vraag hem hoe hij die stukjes opzoekt en hij vertelt hoe hij eerst de titel bekijkt, dan de foto en dat hij ook kijkt of iemand hem bekend voorkomt. Nadat hij verteld heeft welke voetballers hij herkent op de foto gaat hij lezen. Even later leest Rafael in een informatief boek. Dit kan hij wel lezen, maar sommige woorden zijn moeilijk, zegt hij. Hij leest er dan omheen om de betekenis te zoeken.

Meestal lukt dat. Hij vertelt ook dat hij het veel lastiger vindt om de betekenis te vinden van een moeilijk woord in een boek voor volwassenen. Tot slot pakt Rafael het boek ‘Taalgebruik in de klas’, een boek met de inaugurele rede van Jan Berenst voor het lectoraat Taalgebruik & Leren. Hij begint belangstellend te lezen en vertelt steeds wat hij leest. Hij raakt er helemaal in verdiept en ontdekt dat het over onderzoek gaat en dat hij geïnteresseerd in onderzoek is. Dat wist hij eerst niet. Na dit leesgesprek weet ik dat Rafael verschillende leesstrategieën toepast. Hij bekijkt de voorkant, de inhoudsopgave en illustraties. Hij stelt hypotheses op en stelt die al lezend bij. Hij stopt af en toe met lezen en vertelt wat hij gelezen heeft en wat hij denkt. Hij vertelt wat hij tussen de regels leest. Zo krijgen we een beeld van hoe hij probeert

greep te krijgen op de inhoud. Hij zet voorkennis in: hij ziet dat er een jaartal en een naam tussen haakjes staan en weet dat dat betekent dat het om onderzoek gaat, en dat dit deel van de tekst over dat onderzoek gaat. Hij weet ook dat dit een boek is om van te leren; hij kan dus verschillende functies van lezen onderscheiden.

Zijn woordenschat zou wel eens kunnen verbeteren wanneer hij gewoon meer gaat lezen. Hij moet dan wel gemotiveerd zijn. Rafael heeft na dit leesgesprek zelf in de klas onderzoek naar leesmotivatie gedaan. Hij heeft daarvoor een enquête gemaakt en de resultaten met de klas besproken. Doordat Rafael betrokken werd bij het motiveren van de klas om te lezen, kreeg hij zelf een andere leeshouding.

verstaan. Heeft dat bijvoorbeeld vooral met technische aspecten te maken? Met woordenschat? Met begrip? Met studietechnieken? Hier gaat het dus om ‘kenmerken van de taakuitvoering’, zoals die in het referentiekader staan. De volgende vraag gaat over leesfuncties: ‘Wanneer/waarvoor zou je deze tekst lezen?’ Hiermee krijg je een indruk van het beeld dat kinderen van lezen hebben: weten ze dat je met verschillende doelen leest? Met welke doelen lezen ze?

Tijdens het gesprek wordt duidelijk of een leerling van lezen houdt, welke leesvoorkeuren hij heeft, wat hij thuis leest en of er thuis gelezen wordt. Daarmee ontstaat een beeld van de verschillende geletterdheidspraktijken waarvan een leerling deel uit kan maken. Elk leesgesprek eindigt met de ontdekkingen die er gedaan zijn, met conclusies en afspraken. Daarvan is het volgende leesgesprek een mooi voorbeeld.

Naar een beeld van geletterdheidspraktijken

We beschouwen lezen niet als een geïsoleerde vaardigheid of als een set van met elkaar samenhangende deelvaardigheden, maar we proberen via leesgesprekken een beeld te krijgen van geletterdheidspraktijken van leerlingen. Kinderen kunnen op verschillende manieren met teksten omgaan, in verschillende situaties, zoals: thuis, op school, op straat, in een club, in de kerk of moskee, op vakantie. In al die verschillende situaties hebben teksten een eigen functie. Kinderen begeven zich dus in allerlei praktijken waarin teksten een eigen rol spelen en ze gebruiken die teksten met een doel dat daarbij past. Het lezen heeft hierbij steeds verschillende betekenissen voor ze. Elk kind leest dus verschillende teksten in verschillende situaties en heeft daarbij eigen persoonlijke voorkeuren. Door leesgesprekken komt de eigenheid van elk kind naar voren. De verscheidenheid aan teksten op tafel helpt en stimuleert om hierover te praten. Wat kinderen vertellen en demonstreren, biedt vervolgens volop mogelijkheden om aan te sluiten bij die eigenheid en passend leesonderwijs te geven.

Janke Singelsma (janke.singelsma@gearhing.net) is taalcoördinator, leerkracht van groep 7-8 op basisschool De Opslach in Wommels, en lid van de kenniskring van het lectoraat Taalgebruik & Leren van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.

Anita Oosterloo (info@anitaoosterloo.nl) is zelfstandig taalspecialist (Anita Oosterloo Taal en Educatie).

Kijk ook op de website met achtergrondinformatie en praktijkvoorbeelden op www.leesgesprekken.nl en www.anitaosterloo.nl.